

FEMME FATALE ELLER DOBBELT- AGENT?

TEKST FREDERIK STRAND, MUSEUMSLEDER
VED POLITIMUSEET

I januar er det 80 år siden, at en af besættelsens mest omdiskuterede likvideringer fandt sted. Offeret var Jane Horney, der er en af dansk spionhistories mest farvestrålende skikkelser. Var hun dobbeltagent eller femme fatale? Spørgsmålet diskuteres stadig.

Historien om Jane Horney begyndte i Sverige den 8. juli 1918, hvor hun blev hun født ind i en borgerlig svensk familie. Som blot 14-årig rejste hun til England. Meningen var, at hun skulle lære engelsk og husholdning på en privatskole. Hus-holdningsevnerne kneb det med, men sproget tilegnede hun sig til perfektion, inden hun som 16-årige vendte hjem til Sverige igen.

Eventyrlysten var imidlertid ikke opbrugt, og som 19-årig tog hun på eventyr til Grønland. Området gjorde et uudsletteligt indtryk på hende. Oplevelserne beskrev hun i Stockholms-Tidningen, hvor hun mødte bladets redaktør Herje Granberg. Han var blevet hovedkulds forelsket i den unge, smukke eventyrerske til trods for en stor aldersforskel. Parret giftede sig den 27. december 1939. Tre måneder tidligere havde Tyskland indledt 2. Verdenskrig. Med krigen ændrede Jane Horneys liv sig radikalt, idet hun blev hvirvlet ind i de begivenheder, der kom til at koste hende livet.

Sidespring i Berlin

I oktober 1941 flyttede ægteparret til Berlin, hvor Granberg skulle fungere som korrespondent for *Aftonbladet*. Granberg holdt særligt til i Propagandaministeriets presseafdeling på Leipziger Platz og Udenrigsministeriets presseklub på Fasanenstrasse.

I det internationale pressemiljø blev Jane Horneys sidespring snart en kendt sag. Der opstod også vedholdende rygter om, at Horney havde sidespring med mænd, der havde tilknytning til SS og den tyske efterretningstjeneste Abwehr. Om der var hold i disse rygter, er uklart. Det eneste, man med sikkerhed ved, er, at Horney havde en affære med den svenske legationssekretær, med hvem hun senere blev gravid. Ud over dette forhold skal en særlig affære fra perioden 1942 dog omtales.

Svangerskabet afbrudt

I 1942 var Horney rejst fra Berlin for at holde jul i Sverige. Juleaftensdag rejste hun imidlertid til København. Det fandt den tyske paskontrol mærkeligt, og de besluttede sig – efter aftale med

Abwehr – for at skygge hende. Horney indlogerede sig nu på Hotel Nordland på Vesterbrogade, hvilket var mystisk, da der var en livlig spionageaktivitet lige netop dér som følge af, at der boede en del tyske piloter på stedet. Ikke desto mindre fik chefen for den tyske paskontrol pludselig ordre af Abwehr til at stoppe skygningen. Hvorfor ved vi faktisk ikke. Det eneste, der står klart, er, at Horney fik afbrudt sit svangerskab med legationssekretæren under sit todages ophold i Stockholm, og efterfølgende mødte hun Hans-Erik Knipschildt, en gammel elsker fra københavnerdagene. De tilbragte en aften og en nat sammen.

Spionvirksomhed i København

I september 1943 forlod Jane Horney Berlin og rejste mod København. Hun var blevet skilt fra Granberg. I København skulle Horney have en opholdstilladelse. Hun blev sat i forbindelse med en person ved navn Horst Gilbert, der skulle hjælpe hende. Gilbert var kommet til Danmark fra Tyskland i 1936 og havde tidligere deltaget i 1. Verdenskrig, i hvilken forbindelse han havde lært en del om russisk kultur. Efter et senere ophold i det store land havde han lært at tale russisk og havde ligeledes fået en del russiske kontakter. Gilberts officielle funktion i Danmark var ledelsen af det såkaldte Skandinavisk Telegram Bureau, der skulle formidle nyheder til de danske dagblade. Bureauet var en del af det store bureau Europress, der hørte under det tyske Propagandaministerium.

Gilberts uofficielle titel var imidlertid SS-Standartenführer. Ved siden af sin funktion som telegramchef arbejdede han for de tyske efterretningstjenester. Hvor pålidelig en medarbejder han var, kan diskuteres. I alle tilfælde gik der vedholdende rygter om, at han var venstreorienteret og havde for tætte kontakter til russerne og dertil skulle have forbindelse til den tyske modstandsbevægelse.

Denne mand, der var omdrejningspunkt for en lang række spionageaktiviteter, stiftede Jane Horney nu bekendtskab med. Gilbert blev øjeblikkeligt fascineret af Jane, og snart indledte de et forhold. Horst Gilbert kunne

imidtild ikke selv skaffe Jane Horney en opholdstilladelse, her måtte han henvende sig til sin juridiske rådgiver, Wilhelm Leifer.

Horney som mellemlid i fredsftale

Leifer havde siden den 25. november 1940 været chef for Rigspolitiets visumkontor – og en helt afgørende stilling i det besatte Danmark. Leifer skaffede i første omgang Jane Horney en opholdstilladelse, ligesom de indledte en slags forhold.

Som tiden gik, kom Jane Horney til at arbejde tættere sammen med Leifer og Gilbert. Årsagen var Gilberts og Leifers dobbeltspil. For Gilberts vedkommende drejede det sig om at få forhandlet en separat fredsftale på plads med Sovjetunionen.

Idéen kan lyde fantastisk, men Gilbert havde tilsyneladende gang i ret alvorlige planer i den retning. Han forsøgte at gøde jorden ved at føre Jane Horney sammen med den indflydelsesrige regeringsrådgiver Ernst Züchner fra det tyske Propagandaministerium. Men hvorfor skulle Horney være interessant i den forbindelse? Svaret er, at Jane Horney, der altid var om sig, havde indledt et forhold til den sovjetiske presseattaché i Sverige, Pavlov. Pavlov skulle nu, igennem Horney, gøres interesseret i planen, sådan at der kunne etableres et samarbejde med Ernst Züchner.

Begyndelsen til et samarbejde kom tilsyneladende også i gang. Ifølge senere afhøringer af Ernst Züchner udvekslede han og Pavlov – igennem Horney – mere detaljerede spørgsmål omkring en sådan fredsftale.

Likvideret af modstandsbevægelsen

Planerne faldt dog til jorden, da Horst Gilbert blev likvideret. Drabet fandt sted den 14. oktober 1944. Bent Faur-schou-Hviid, kaldt Flammen, havde i længere tid observeret Gilberts hjem, men det blev modstandskvinden Ella von Cappeln, der førte våbnet. Dage-ne før havde hun været i Sverige og hente en likvideringsliste, hvor Gilbert figurerede. Hvem der havde udfærdiget listen, blev aldrig afklaret, men noget pegede på, at det var Gilberts tætte samarbejdspartner Wilhelm Leifer.

Jane Horney fotograferet mens hun opholdt sig i Berlin og var ombejlet i selskabslivet.

Leifer havde i vinteren 1944 måttet flygte til Sverige, efter at hans samarbejdsaktiviteter med modstandsbevægelsen var blevet afsløret. Flere hævdede dog, at hans samarbejde med de tyske efterretningstjenester havde været lige så tæt – og det var dette, han ikke ønskede afsløret. Derfor måtte Gilbert dø.

Kodenavn Eskimo

Jane Horney havde også kontakter i Sverige, idet hun, under kodenavnet Eskimo, havde indledt et komplekst samarbejde med den svenske efterretningstjeneste fra midten af 1944. Det interesserede naturligvis Leifer, som havde en stærk interesse for efterretningsvirksomhed, og han fastholdt derfor kontakten til Jane Horney.

Forbindelsen til den danske modstandsbevægelse var ikke mindre kompleks. Igen var det hele startet med en affære. Horney havde nemlig mødt modstandsmanden Jørgen Winkel. Winkel havde forladt sin familie og var gået under jorden. Han var dog ikke længere under jorden, end at han kunne indlede en forbindelse til Horney, som han havde mødt på Hotel Nordland.

Farligt kærlighedsforhold

Forholdet til Winkel førte gradvist Jane

Horney længere ind i modstandsbevægelsen, og det var farligt, da der var uklarhed om, hvor Horney egentlig stod rent nationalt.

I juli 1944 gik det rent galt, idet Jane Horney fik et møde sat i stand med selveste Heinrich Himmlers adjutant Martin Fälschlein. Besøget var ikke helt almindeligt, Jane Horney skulle nemlig angiveligt søge at overtale Himmler til at frigive nogle af de jødiske fanger i Theresienstadt.

Hvad den egentlige intention bag mødet var, forbliver en gåde. Gestapochefen i Danmark nævnte i senere forhør, at Fälschlein over for ham skulle have nævnt, at Horney havde ønsket at

stille sig til rådighed som agent for tyskerne, såfremt de jødiske fanger blev løsladt.

Med mødet underskrev Jane Horney formentlig sin egen dødsdom, for modstandsbevægelsen opfattede nu hendes kontakt til de tyske sikkerhedstjenester som ubestridelig.

Store-Bjørn og Lille-Bjørn

I slutningen af december 1944 dukkede to af besættelsestidens mest berygtede likvidatorer derfor op i Stockholm, hvor Jane Horney havde søgt tilflugt. Der var tale om Sven Geisler, alias Store-Bjørn, og Ingolf Lyhne, alias Lille-Bjørn.

Sven Geisler var kendt som lidt af en forfører og skulle indlede en affære med Jane Horney. Som en yderligere foranstaltning havde de en anden ung og smuk kvinde, Bodil Frederiksen, med sig. Hun skulle også medvirke til at skabe et fortroligt forhold til Jane Horney. Alt gik efter planen. Forføreren Geisler fik vitterligt etableret et forhold til Jane Horney. Det lykkedes nu Geisler og Lyhne at overbevise Horney om, at hun skulle vende tilbage til Danmark og rense sig for de beskyldninger, der var mod hende.

Den 18. januar 1945 rejste de alle til Malmø og indlogerede sig på Grand Hotel. Samtidig indlogerede kvinden Lily Westenholz Kjør sig på hotel-

let. Hun skulle være standin for Jane Horney, når denne forlod hotellet, for det svenske sikkerhedspoliti overvågede konstant Horney og ville ikke lade hende forlade landet.

Et tragisk endeligt

Sideløbende med Geisler og Lyhnes forsøg på at vinde Jane Horneyes fortrolighed var der et andet spil i gang. Niels Bjarke Schou, der arbejdede for den militære danske efterretningstjeneste i Stockholm, og Arne Sejr fra Studenternes Efterretningstjeneste havde lagt de sidste brikker på plads i likvideringen af Jane Horney. Planen var, at drabet ikke skulle foretages af Lyhne og Geisler, da også de blev beskyttet af den svenske efterretningstjeneste. Derimod skulle likvideringen varetages af Arne Sejr. Sejr blev dog syg, og likvideringen blev derfor overdraget til hans højre hånd, Hjalmar Ravnbo.

Om aftenen den 19. januar 1945 gik det hele løs. Jane Horney, Hjalmar Ravnbo og Bodil Frederiksen kørte til kystbyen Höganäs, hvor de steg ombord på en båd. Da dagen brød frem, kaldte skipperen Horney op på dækket, idet han gav hende besked om, at han havde fået kontakt med en dansk fiskekutter, der skulle føre hende til Danmark. Jane Horney kom op på dækket, hvor hun stillede sig ved siden af skipperens hjælper. De spejdede begge ud i daggyret for at få øje på fiskekutteren. Hjalmar Ravnbo gik hen bag den unge kvinde og dræbte hende med et nakkeskud. Derpå viklede skipperens hjælper Jane Horney ind i nogle jernkæder og sænkede hende i havet.

Et tragisk endeligt på en ung, farvestrålende kvindes liv, der på mange måder havde været forud for sin tid. Men hvem var hun egentlig? Var den første PET-chef, Troels Hoff, på rette spor, når han sagde, at Horney ikke "var brugbar som spion (...) men at de tyske herrer kun morede sig med hende", eller var hun en særdeles farlig dobbeltagent, der fangede mænd i sit net for at presse informationer ud af dem? Vi får det næppe nogensinde endeligt afklaret. Jane Horney forbliver en gåde. ■